

Ansökan till deltagande i forskningscirkel: Svenskämnets didaktik i fokus.

Bakgrund

Deltagarna i denna forskningscirkel anser att god läsförståelse är en förutsättning för att lyckas i skolan. Läsförståelsen är central för all kunskapsinhämtning och på högstadiet utgår lärandet många gånger från läsandet, där texterna blir längre och innehåller mer avancerade ord och begrepp. Enda sättet att få god läsförståelse är att läsa mycket text av varierande karaktär och svårighetsgrad, för att på så sätt bli förtrogen med läsningen. Statens medieråd genomför, med jämna mellanrum, undersökningar om ungas medievanor där frågan om ungas läsning av tidningar och böcker har undersökts sedan 2012. De konstaterar att tiden som barn lägger på läsning av tidningar och böcker sjunker för varje år och ligger för närvarande för 15-åringar på 9% 2018 (Statens medieråd, 2019). I en artikel i SVD, september 2019, upplever ungdomarna själva utifrån resultatet, att de läser för lite. Även Nordberg (2017) konstaterar i sin doktorsavhandling att ungdomar vill läsa mer om det fanns tid. Med tanke på hur stort utbudet är av sociala medier, Youtube, spel m.m. som lockar ungdomar, är skolan ett bra forum för att öka ungas läsning av skönlitteratur och noveller. Lärarstiftelsen skrev i sin webbtidning 2 april 2019:

Läsning kräver god kondition. Det fungerar på samma sätt som med jogging. Har man inte kondis är tröskeln hög för att snöra på sig skorna. Har man inte läskondis tar det emot att ta fram boken. När läsandet går långsamt, när det inte riktigt har automatiserats. Och tvärtom. Den som har kondis tycker det är kul och springer, eller läser, glatt ännu mer. Vi måste hjälpa fler unga att bli bokslukare. För deras egen skull.

Vår förhoppning med denna forskningscirkel är att skolan blir en del av denna konditionsträning. God ordförståelse och kunskap om lässtrategier behövs för att öka eleverns läsförståelse (Bråten, 2011, Westlund, 2013). Pedagoger som deltar i denna forskningscirkel har en lång erfarenhet av läraryrket och har under flera år upplevt att läsförståelsen ständigt gått neråt. Sett under en femårsperiod har staninerresultaten för läsförståelsen sjunkit på våra skolor och trots att sista PISA-undersökningen 2018 visar att elevernas läsförståelse har gått framåt upplever vi dock att detta område är en utvecklingspunkt för dagens högstadieelever. PISA-undersökningen visar dock att det är ett svagare resultat på den kognitiva processen att förstå och att 18 % av de svenska 15-åringarna nådde inte till nivå 2, som anses vara en basnivå för läsförståelse, vilket ligger i linje med vår upplevelse. Vi känner också att eleverna har svårt att fokusera på läsningen under en längre tid och har svårigheter att konsumera svårare litteratur/texter. Vidare upplever vi att läsningen är mer luststyrd idag och även att ordförståelsen ofta sätter käppar i hjulet. Reichenberg (2000) konstaterar i sin avhandling att många elever inte förstod so-texterna just på grund av låg ordförståelse.

Lärarna i forskningscirkeln har deltagit i läslyftet och vill fortsätta denna utvecklingsprocess, både för elevernas skull, men även för sin egen del. Huvudtanken är det sociokulturella perspektivet där lärandet sker i samspel med andra och där vår strävan är att alla elever ska nå den proximala utvecklingszonen (ZPD), där språk och kommunikation är en viktig del. Utvecklingsområdet blir att jobba mer med klassböcker och noveller, där läraren har en tydligare roll. Nordberg (2017) nämner vikten av att klassboksläsning ska främja njutningen av läsning och öka den analytiska förmågan.

Det finns flera begrepp som används i dessa sammanhang (läsförmåga, läsförståelse, läsengagemang) och vi kommer att diskutera de olika begreppen. Tittar man på PISA (2018) så definierar de begreppet läsförståelse *Förmåga att förstå, använda och reflektera över texter för att uppnå sina egna mål, utveckla sina kunskaper och sin potential och för att delta i samhället* (s.15), vilket är samma definition som skolverket har om begreppet läsengagemang (skolverket, 2017, s.29).

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna forskningscirkel är att hitta former inom svenskämnets undervisning som främjar elevers läsförmåga samt att öka kunskaperna för lärare om utvärdering och analys på vetenskaplig grund för att kontinuerligt utveckla undervisningen. Vi söker svar på följande frågor:

- Vilka undervisningsformer påverkar elevers läsförmåga i en positiv riktning och höjer läsförståelsen?
- Vilken inverkan har ett förändrat arbetssätt på elevernas läsförståelse?
- Hur kan lärare hitta arbetsformer som gör att skolan vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet?

Piteå kommuns strategi för forskning

Att skolan enligt skollagen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet är alla pedagoger i skolan medvetna om, åtminstone de lärare som deltar i denna forskningscirkel. Det är dock svårt att leva upp till detta i praktiken. Vår förhoppning är att genom denna forskningscirkel utveckla vår förmåga att bedriva och analysera undervisning på ett vetenskapligt arbetssätt. Piteå kommuns strategi för forskning och utveckling i skolan jobbar för att hitta förutsättningar för att skolan och lärarna ska kunna ha ett vetenskapligt förhållningssätt och denna forskningscirkel är ett led i detta. Enligt Persson (2008) är forskningscirkel en möjlighet att skapa ett möte och samarbete mellan forskning, i det här fallet forskare inom svenskämnets didaktik från Luleå Tekniska Universitet och yrkesverksamma lärare (svensklärare på Solander- och Pitholmsskolan), där de inblandade kan förändra sin verksamhet i en positiv riktning t.ex. utveckla undervisningen, hitta nya forskningsområden osv. Persson (2008) trycker också på vikten av att frågeställningarna kommer från yrkesverksamma och ska ha en stark koppling till forskning. Att lärare tillsammans med akademien diskuterar och reflekterar över tidigare forskning och egna erfarenheter är goda förutsättningar för att skolan ska vila på vetenskaplig grund. Forskarna tar med sitt kunnande om forskningsprocessen (metoder, begrepp, presentation) och lärarna kommer med sin yrkeserfarenhet och viljan att utveckla verksamheten. Samarbete mellan lärare är enligt många forskare (Timperley, 2013, Langelotz, 2014, Lauvås, Hofgaard, & Handal, 2018, Ersgård, 2016) en effektiv arbetsform att utveckla skolan och den egna praktiken. Denna forskningscirkel är ett sätt att skapa oss mer kunskap om läsförmåga och läsförståelse på högstadiet och på så sätt bedriva undervisning på ett kunskapssäkrare sätt, vilket ligger i linje med Piteå kommuns strategi för forskning och utveckling i Piteå kommuns skolor. Dessutom visar Stenlund (2017) att läsforskningen framför allt har bedrivits i de första skolåren eller på gymnasiet, vilket gör att elevers läsfärdigheter på högstadiet inte undersökts så mycket. Det lägger ytterligare en dimension på denna forskningscirkel eftersom det blir

intressant att jobba med LTU, som fyller på med den vetenskapliga kunskapen, både för oss som lärare och för ämnet.

Forskningscirkel som arbetsmetod är ett nytt sätt för våra deltagande skolor att påverka och bidra till att utveckla verksamheten, vilket blir en intressant och lärorik erfarenhet. Persson (2008) anser att för att lyckas med detta måste tre arenor samarbeta – universitet, skola och forskningscirkel. Uppgiften att organisera så att samarbetet mellan arenorna går att genomföra praktiskt blir ett rektorsuppdrag och att två skolor är inblandade blir en lärdom i sig. Skolans tid är begränsad, så det blir för rektorer att tänka klokt om den konferenstid som finns. Rektorererna i de deltagande skolorna avsätter 1 konferenstid /månad för att skapa möjligheten att träffas regelbundet. Utöver dessa träffar ska ämnesträffar på respektive skolan användas till förberedelse och eventuell inläsning. För att lärare ska kunna reflektera över och undersöka sin undervisning krävs enligt Persson (2008) tid, kontinuitet, möten och dialog, där rektorererna är nyckelpersoner för att skapa dessa förutsättningar. Vi ser det dock som en styrka att flera skolor är inblandade, dels för att lättare kunna sprida vår kunskap, dels för att komma ifrån de lokala skolkulturer som finns och vidga erfarenheter och tankar utanför lokala skolans ämneslag, som i våra fall består av lärare som jobbat länge tillsammans. Forskningscirkeln ska lyfta den tysta yrkeskunskapen som finns i vår långa erfarenhet och hitta ett vetenskapligt arbetssätt att visa den på och analysera komplexiteten i vårt arbete, vilket blir ett av cirkelledarens uppdrag.

När det gäller den del av forskningscirkeln som är förknippad med vårt skolämne svenska så utgår innehållet från våra styrdokument som uppmärksammar vikten av att utveckla lässtrategier för att tolka och analysera texter. I kunskapskravet för betyget E i svenska i slutet av åk 9 står följande:

Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter med **flyt** genom att, **på ett i huvudsak fungerande sätt**, välja och använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag. Genom att göra **enkla** sammanfattningar av olika texters innehåll med **viss** koppling till tidsaspekter, orsakssamband och andra texter visar eleven **grundläggande** läsförståelse (skolverket, 2018, s.266).

Skolverket (2017) påpekar även i sitt kommentarmaterial i svenska för grundskolan att eleverna måste ges möjlighet att utveckla sina lässtrategier, dvs. hur man tar sig an en text, för att bredda och fördjupa sin läsförmåga.

Metod

Deltagarna i denna forskningscirkel är svensklärare från två olika högstadieskolor i Piteå kommun, Solander- och Pitholmsskolan. Målet med vår forskningscirkel är att arbeta intensivt med läsförmåga och lässtrategier under projektets gång för att få idéer och arbetsmaterial att kontinuerligt arbeta och höja läsförståelsen även när forskningscirkeln avslutats. Ett annat mål med forskningscirkeln är att vi deltagande lärare ska lära oss bedriva undervisning utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt. Forskningscirkel är, som tidigare beskrivit, ett sätt där forskare och yrkesverksamma möts och lär av varandra. Vi lärare utvecklar vår förmåga att analysera på ett djupare plan, följa en forskningsprocess och på så sätt utveckla den pedagogiska praktiken. Cirkelledaren, som är forskare från Luleå tekniska Universitet, skapar förutsättningar för att deltagarna ska få kunskaper att göra empiriska undersökningar som analyseras av deltagarna, för att fördjupa förståelsen av frågeställningen. I denna

forskningscirkel blir forskarens roll att bidra till ökad vetenskaplig kompetens för lärarna, där cirkelledaren leder deltagarna från frågeställning till analys och slutprodukt. Cirkelledarnas bidrag blir även att bidra med relevant material som föreläsningar, aktuell forskning, didaktisk kunskap om vår specifika fråga läsförmåga, lästips m.m. Cirkelledaren visar på metoder för att få våra frågeställningar besvarade och öka förmågan att analysera insamlad empiri.

Forskningscirkeln ska pågå från mars 2020 - december 2020 och tanken är att deltagande lärare ska träffas en gång i månaden utifrån rektors planering. Deltagande klasser blir åk 7 och/eller åk 8 utifrån respektive lärares val, eftersom eleverna finns kvar på skolan även kommande läsår. Ett utkast till ett preliminärt innehåll och tidsplanering av forskningscirkeln finns nedan och i bilaga 2, men den kommer kontinuerligt att uppdateras utifrån de reflektioner som görs vid framför allt första tillfället men även under arbetets gång. Deltagande lärare reflekterar kontinuerligt över arbetet i klass och sin egen upplevelse, vilket tas med till de gemensamma träffarna.

Vid första träffen ligger fokus på planering av vårt fortsatta arbete. Cirkelledaren får presentera sina tankar och våra olika roller i forskningscirkeln förtydligas. Ansökan diskuteras och syfte med tillhörande frågor och tidsplan finjusteras. Efter första träffen kommer en enkät (forms), intervju (enskilt/grupp) eller reflektionsskrivande genomföras med eleverna om deras tankar runt läsning. Hur upplever eleverna läsning idag? Hur mycket läser de på fritiden? Vad läser de som läser och varför läser inte de som inte läser? Ser de vikten av god läsförmåga på det sätt lärarna gör? Detta innebär att cirkelledaren bör guida deltagarna i hur detta kan göras på ett vetenskapligt arbetssätt. Under denna träff ska vi även bestämma gemensam litteratur (avhandlingar, böcker, artiklar m.m.) och vilka arbetsformer vi ska använda under svensktimmarna för att läsförmågan ska utvecklas hos våra elever. Forskningscirkeln deltagare lyfter vid första träffen sina frågor och funderingar runt läsförmåga och här utgår vi från Timperleys modell för professionellt lärande (skolverket, 2013, bilaga 1). Även diskussioner om slutprodukt av denna forskningscirkel bör diskuteras (rapport, utställning, muntlig presentation, annat).

Vid den andra träffen ska enkäten/intervjun/reflektionsskrivande som eleverna gjort och lärarnas reflektioner analyseras. Hur ser det ut, vad anser eleverna om läsning/läsförståelse. Hur går vi vidare med våra lektionsplaneringar? Cirkelledaren föreläser om vetenskapliga arbetssätt för att besvara våra frågeställningar men även om undervisning i läsförmåga. Varje träff avslutas med en gemensam planering för kommande aktivitet. Träff 3 och 4 handlar om att jobba vidare med svenskämnet didaktik, lektionsplaneringar och kunskaper om insamling av empiri samt planering för kommande aktiviteter. Empiri, eventuellt intervju av elever eller att eleverna får skriva reflektioner om upplevelsen, samlas in. Analysen av insamlad empiri görs med hjälp av cirkelledaren under träff 4 och 5, där arbetet med slutprodukten parallellt utförs. Sista träffen innehåller framför allt arbete med slutprodukt och planering för presentation av vårt projekt.

Dessutom ska vi lärare själva reflektera över att delta i detta och hur vi utvecklat vår förmåga att bedriva undervisning utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt. Har kvalitén i undervisningen ökat? Hur går vi vidare? Tanken med träffarna är att diskutera den litteratur vi läst och de elevaktiviteter vi gjort. Arbetet följer de fyra faser som Lauvås et al. (2018) beskriver, diskussion i grupp om arbetets upplägg, uppgifter till deltagarna, aktivitet och analys för att avsluta hur vi sprider våra erfarenheter vidare.

När det gäller forskningsprocessen ska vi under arbetets gång, med hjälp av cirkelledaren, lära oss mer om olika metoder bl.a. kvalitativa intervjuers upplägg och olika former, där vi utgår från Kvale (2017), Ryen (2011) och Repstad (2012) för att på så sätt utveckla de vetenskapliga metoderna. Alla aktiviteter vi kommer att göra med elever behandlas enligt vetenskapsrådets forskningsetiska principer runt informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2017). De dilemman vi kan se är att lärarna i denna forskningscirkel är få, vilket gör att anonymiteten är svår att nå till fullo. Cirkelledarens intentioner och önskemål runt denna forskningscirkel får presenteras vid första tillfället och då får deltagarna ta ställning till vilka delar av projektet som godkänns att beforskas och vilken empiri som forskarna får använda.

Deltagare:

Christina Wiklund, Pitholmsskolan, **projektledare** (christina.wiklund@pitea.se)

Maria Eriksson, Pitholmsskolan (maria.eriksson@pitea.se)

Lena Westerberg-Marklund, Pitholmsskolan (lena.westerberg-marklund@pitea.se)

Urban Eichwurz, Pitholmsskolan (urban.eichwurz@pitea.se)

Maria Wiklund, Solanderskolan (maria.i.wiklund@pitea.se)

Ann-Sofie Lindström, Solanderskolan (ann-sofie.lindstrom@pitea.se)

Ingela Carlstedt, Solander skolan (ingela.carlstedt@pitea.se)

Ansvariga rektorer:

Christoffer Backlund (christoffer.backlund@pitea.se)

Mathias Lindmark (mathias.lindmark@pitea.se)

Referenser

- Bråten, I., & Anmarkrud, Ø. (2011). *Does naturally- occurring comprehension strategies instruction make a difference when students read expository text?* Journal of Research in Reading. Article first published online: 11 APR 2011 DOI: 10.1111/j.1467-9817.2011.01489.x
- Ersgård, J. (2016). *De fem stora inom skolforskning: Fullan-Hattie-Timperley-William-Dweck*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2017). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Langelotz, L. (2014). *Vad gör en skicklig lärare? En studie om kollegial handledning som utvecklingspraktik*. Göteborg: Göteborgs Universitet. Avhandling.
- Lauvås, P., Hofgaard, L., & Handal, G. (2018). *Kollegahandledning med kritiska vänner*. Lund: studentlitteratur
- Lärarstiftelsen (2019, april, 10). *Nu tränar vi läskondis*. Hämtad november 20, 2019, från <https://www.lararstiftelsen.se/nu-tranar-vi-laskondis/>
- Nordberg, O. (2017). *Avkoppling och analys. Empiriska perspektiv på läsarattityder och litterär kompetens hos svenska 18-åringar*. Uppsala: Litteraturvetenskapliga institutionen. Doktorsavhandling.
- Persson, S. (2008). *Forskningscirklar – en vägledning*. Malmö: Resurscentrum för mångfaldens skola, FoU utbildning i Malmö.
- Reichenberg, M. (2000). *Röst och kausalitet i lärobokstexter. En studie av elevers förståelse av olika textversioner*. Acta Universitatis Gothoburgensis. Gothenburg Studies in Educational Science, 149. Doktorsavhandling
- Repstad, P. (2012). *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju – från vetenskapsteori till fältstudier*. Stockholm: Liber
- Skolverket. (2013). *Forskning för klassrummet. Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket. (2017). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska*. Stockholm: skolverket.
- Skolverket. (2018). *Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet*. Stockholm: skolverket.
- Skolverket. (2019). *PISA 2018 - 15-åringars kunskaper i naturvetenskap, läsförståelse och matematik*. Rapport 487. Stockholm: Skolverket

Stenlund, K. (2017). *Läsutveckling under mellan- och högstadiet. En longitudinell studie av läsfärdigheter hos elever med och utan lässvårigheter*. Stockholm: Specialpedagogiska institutionen. Doktorsavhandling.

Statens medieråd, 2019. Stockholm

<https://www.statensmedierad.se/download/18.126747f416d00e1ba946903a/1568041620554/Ungar%20och%20medier%202019%20tillganglighetsanpassad.pdf>

Svenska Dagbladet (2019, september, 10). *Ungdomars läsning fortsätter att minska*. Hämtad oktober 2, 2019, från <https://www.svt.se/kultur/ungdomars-lasning-fortsatter-att-minska>

[Timperley, H. \(2013\). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Lund: Studentlitteratur.](#)

Westlund, B. (2013). *Att bedöma elevers läsförståelse: En jämförelse mellan svenska och kanadensiska bedömningsdiskurser i grundskolans mellanår*. Natur & Kultur

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie. Stockholm.

Bilaga 1

Bilaga 2 Tidsplanering

HT 19

v.45-50

Samtal med rektorer för att förankra projektet.

Träff för att skriva ansökan till forskningscirkel

VT-HT 20

Träff 1 Mars (onsdag v.?)

- Presentation av deltagare och förtydligande av respektive roller i forskningscirkeln. Ansökan finjusteras (syfte, frågeställningar, tidsplan, innehåll på träffar m.m.)
- Didaktiska diskussioner. Vilka aktiviteter runt läsförmåga ska vi utföra i våra klasser? Hur ser den långsiktiga planeringen ut?
- Föreläsning om metoder att använda när empiri om elevers tankar om läsning ska genomföras.
- Hur ska vi lärare dokumentera våra upplevelser? Vem gör detta? Kanske uppstart av loggbok, som kan skrivas under projektets gång. Eventuellt gruppsamtal om lärarnas tankar inför projekt och ungdomars läsning. Inspelning, transkribering och analys.
- Vilka metoder ska vi använda för att kunna besvara frågeställningar på ett vetenskapligt sätt? Cirkelledaren.
- Titta på gemensam litteratur. Cirkelledaren kommer med tips.
- Diskussion om slutprodukt. Cirkelledaren ger tips och idéer.
- Planera aktivitet till nästa träff, både didaktiskt och vetenskapligt. Undersökning om elevers läsvanor.

Träff 2 April (onsdag v.?)

- Diskutera aktivitet som gjorts.
- Analys av empiri.
- Föreläsning av cirkelledare eller cirkelledarens inbjudna gäst. Hur ska vi få våra frågeställningar besvarade? Vilka metoder ska vi använda? Vilken empiri behövs? Hur ska analysen göras?
- Didaktiska tips. Hur går vi vidare med våra lektionsplaneringar?
- Planera aktivitet till nästa träff

Träff 3, maj (onsdag v.?)

- Hur går det?
- Hur ska vi jobba didaktiskt med olika texter. Mellan raderna, skönlitterär grupp-/klassbok
- Intervjuguide till elevers avslutningsintervju?
- Aktivitet till nästa träff blir insamling av empiri innan sommarlovet.

Träff 4, september (onsdag v.?)

- Summera vårens aktiviteter och erfarenheter.
- Planera höstens aktiviteter.
- Diskussion om kommande slutprodukt
- Analysera elevintervjuer.

Träff 5, oktober (onsdag v.?)

- Analys av eventuell loggbok
- Slutprodukt

Träff 6, november

- Slutprodukt
- Planering för presentation på skolor (december) och vid nätverksträff (VT21)